

Тетяна КУЛИК©
кандидат історичних
наук, старший
науковий
співробітник
(Національний
університет
«Дніпровська
політехніка»,
м. Дніпро, Україна)

Денис ПРОШИН©
кандидат історичних
наук, доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО 2022: ПРІОРИТЕТИ, СПРОМОЖНІСТЬ ТА РЕАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті досліджується Стратегічна концепція 2022 НАТО в контексті актуальних для НАТО характеристик викликів, ризиків та загроз, спричинених радикальними змінами міжнародного безпекового середовища, їх та наслідки та заходи щодо забезпечення безпеки Альянсу. Проаналізовано трансформаційний вплив стратегічної конкуренції на ширше середовище безпеки Альянсу. Розглянуті цілі, дії та можливості стратегічних конкурентів, а також додаткові сили та змінні, які впливають на її загальну структуру. Висвітлені способи реагування НАТО, сформовані у трьох основоположних завданнях НАТО, спрямованих на забезпечення колективної оборони на основі «підходу на 360 градусів». Зроблено висновки щодо проблематичних питань, дієвості та спроможності досягнення цілей, визначених в Стратегічній концепції як політичному керівництві високого рівня та їх залежності від здатності членів Альянсу передбачати події та готуватися до них, а не просто реагувати.

Ключові слова: Стратегічна концепція НАТО, загрози, стратегічне безпекове середовище, стратегічна конкуренція, стримування та оборона, кризовий менеджмент, кооперативна безпека.

Постановка проблеми. Стратегічна концепція НАТО 2022 – політичний документ НАТО найвищого рівня – прийнята та затверджена Північноатлантичним Альянсом під час саміту в Мадриді, «в критичний для безпеки і міжнародного миру і стабільності час, коли війна повернулася на європейський континент» [14; п.1]. Однак, вона значною мірою базується на попередньо узгоджених позиціях та формулюваннях Лондонської декларації 2019 року [8] та Брюссельської декларації 2021 року [3] та є достатньо гнучкою, щоб витримати випробування часом.

Кожна з останніх чотирьох публічних Стратегічних концепцій НАТО (або концепцій post-Cold War) мала подібну структуру: актуальне визначення середовища безпеки, яке постає перед Альянсом; чітке формулювання загроз та викликів безпеці й методи НАТО їх запобіганню та подоланню; основні політичні та військові завдання, які Альянс має виконати; напрямки, форми та ресурси для реалізації Стратегії – у відповідності до основних принципів та цінностей НАТО, на основі консенсусу та спрямовані у майбутнє.

Протягом свого існування НАТО приділяла визначну увагу формулюванню та особливо узгодженню кожної стратегії. Це завжди було достатньо складно, з огляду на необхідність враховувати позиції всіх країн-членів й формуватися на основі консенсусу. Останнім же часом, це вкрай важко, оскільки стратегія повинна постійно пристосовуватись до непередбачуваних й мінливих обставин і зважати на ресурси, потрібні для досягнення визначених цілей. Стратегічна концепція є публічним обличчям

© Т. Кулик, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4422-7533>
ceid.ukr@gmail.com

© Д. Прошин, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7874-470X>
denis.v.proshin@gmail.com

НАТО в світі та досягнення консенсусу між членами Альянсу, оскільки містить головні заяви про призначення і мету Альянсу, які є спільними для всіх держав-членів. Концепції також доповнюються непрозорими, засекреченими, а також оперативними й актуальними документами як то: Військова стратегія 2019 [10], Концепція стримування і оборони євроатлантичного регіону 2020, Основоволожна концепція ведення бойових дій 2020 [5]; План дій щодо зміни клімату 2021 [11], План дій щодо Жінок, миру і безпеки [1], Зобов'язання щодо посилення стійкості 2021 [19], Комплексна політика з кібероборони 2022 [4], Всеосяжна політика НАТО в космічному просторі 2022 року [14].

Водночас сформована в Стратегічній концепції позиція НАТО є певним елементом стратегії стримування, покликаним донести до широкої аудиторії рішучість «захищати кожний дюйм території Альянсу, зберігати суверенітет і територіальну цілісність усіх держав – членів НАТО і перемогти будь-якого агресора» [9; п.20].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідження цієї тематики ґрунтується на вивченні й аналізі джерел, наукових та експертних оцінок. Отже, джерельна база дослідження складається з офіційних документів НАТО: Стратегічних концепцій НАТО 1952 [23], 1991 р. [21], 1999 р. [22], 2010 р. [2], 2022 р. [9]; декларацій і рішень, прийнятих на самітах і міністерських сесіях Північноатлантичної Ради [3, 8, 15]; концепцій, угод та доктринальних документів, запроваджених Альянсом [1, 4, 5, 6, 10, 11, 14, 19, 24]; виступів високопосадовців [17]. Також використано матеріали офіційних сайтів НАТО та її структур [8], прес-релізи важливих подій і новин Організації.

Тема, що досліджується, висвітлюється в роботах експертів зі стратегії Центру Скоукрофта (Scowcroft Center), які проаналізували нову Стратегічну концепцію НАТО на основі п'яти критеріїв [16], фахівців відділу досліджень Оборонного коледжу НАТО, які визначають трансформаційний вплив стратегічної конкуренції на ширше середовище безпеки Альянсу [18; 20]; а також вчених та дослідників з п'яти різних країн як то: П. Келлер, С. Слоан, Б. Тертрейс, М. Веббер, М. Заборовскі, Т. Гарді, які представили свої власні погляди на Стратегічну концепцію і як вона готує Альянс до адаптації протягом наступного десятиліття [13].

Метою статті є дослідження та аналіз Стратегічної концепції 2022 НАТО в контексті актуальних для НАТО характеристик викликів, ризиків та загроз, спричинених радикальними змінами міжнародного безпекового середовища, їх та наслідки та заходи щодо забезпечення безпеки Альянсу.

Виклад основного матеріалу. Нова Стратегічна концепція НАТО 2022 відрізняється від попередніх концепцій відпочатково констатує, що «на євроатлантичному просторі нині немає миру» й що більше «неможливо применшувати вірогідність нападу, здатного порушити суверенітет і територіальну цілісність держав – членів Альянсу» [9, п. 6].

Визначення майбутніх проблем та розуміння ширших наслідків, їх коректне, своєчасне (а краще прелімінарне) виявлення яких, тобто забезпечення належного рівня стратегічної обізнаності (strategic awareness), становить критичну важливість, оскільки забезпечення колективної безпеки НАТО неминуче ускладнюватиметься, політична згуртованість між членами Альянсу стане більш складною, коли світ стає більш конкурентним.

Про значне підсилення рівня загроз, які вже давно існують в міжнародному безпековому середовищі й зафіксовані Північноатлантичним союзом в новій Стратегічній концепції свідчить контент-аналіз публічних стратегічних концепцій НАТО. Хоча, у зустрічах згадування, що «вона зберігає ту саму ієрархію загроз, викладену у засекреченій Військовій стратегії 2019 року: на першому місці – росія, на другому – тероризм» [13, 27].

Наприкінці холодної війни члени НАТО поступово виключили загрози зі своїх офіційних документів. У першій Стратегічній концепції після холодної війни 1991 року стверджувалося, що НАТО залишатиметься актуальною з огляду на «ризик та виклики», з якими все ще стикаються члени Альянсу, ретельно уникаючи використання слова «загрози». Контент-аналіз тексту Стратегічних концепцій 1991, 1999, 2010 та 2022 років щодо використання слова «загрози» свідчить про збільшення з 1999 року вдвічі. «Загрози» з'являлись 9 разів в текстах Стратегічних концепцій 1991 та 1999 років [22, 21], більшість з яких були посиланнями на те, що минулі загрози зникли. Стратегічна

концепція «Активне залучення, сучасна оборона» 2010 року відображала зростаюче занепокоєння, посиляючись на «загрозу» 20 разів [2], хоча використовувала термін «загроза» щодо росії лише для того, щоб проголосити, що НАТО її не становить [2, п. 33]. Через 4 роки після прийняття Стратегічна концепція 2010 року втратила актуальність через значні зміни, які трансформували для НАТО значення загроз. У Декларації саміту НАТО в Уельсі 2014 року термін «загроза» згадувався 54 рази [24]. Більшість випадків стосувалися тероризму та пов'язаних з ним тем, проте вже було зроблено кілька прямих і непрямих посилань на загрози з боку росії [24, пп. 5, 16-18, 21, 23, 24, 62 тощо]. Кількість згадувань про наявність загроз збільшується вдвічі з кожним новим прийнятим документом, що свідчить про зростання по експоненте рівня загроз для організації.

Нова Стратегічна концепція 2022 визначає, що загрози, які постали перед Альянсом «мають глобальний характер і є взаємопов'язаними» [9; п.6]. Загальне середовище безпеки [9; пп.6-19] визначають такі чинники як «стратегічна конкуренція (strategic competition), повсюдна нестабільність (pervasive instability) і періодичні потрясіння (recurrent shocks) [9; п.6].

Концепція стратегічної конкуренції (strategic competition), розроблена професором Гарвардської школи бізнесу М. Портером, передбачає, що загроза виникає з появою декількох акторів-конкурентів рівних за спроможністю та силою. Конкуренти відрізняються з точки зору ресурсів і можливостей, цінностей і культури, а також інститутів і процесів. Ці відмінності формують спосіб визначення стратегічної конкуренції: переможці повинні використовувати свої конкурентні переваги, водночас користуючись стратегічними недоліками своїх супротивників (і навпаки) [20; 11].

Стратегічна конкуренція визначається цілями, діями та можливостями конкурентів.

Дії стратегічних конкурентів Альянсу окреслені в Концепції як такі, що намагаються використати на свою користь відкритість, взаємопов'язаність і діджиталізацію суспільств країн-членів; втручаються у демократичні процеси й установи країн і зазіхають на безпеку громадян за допомогою гібридної тактики, яку використовують як напряму, так і через посередників; здійснюють зловмисну діяльність у кіберпросторі і космосі; поширюють дезінформацію, інструменталізують міграцію; маніпулюють енергоресурсами і вдаються до економічного тиску; навмисно намагаються підірвати багатосторонні норми та інституції і поширити авторитарні моделі правління [9; п. 7], дестабілізують ситуацію та здійснюють силовий вплив [9, п. 11].

Стратегічні конкуренти з їхніми цілями й можливостями розглядаються в Концепції як прямі наявні, так і потенційні (виклики, ризики) й опосередковані загрози.

Росія є найбільш значною і прямою загрозою, цілями якої є встановлення сфер впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, агресії та анексії; підлив, заснованого на правилах міжнародного порядку; тиск погрозами застосування ядерної зброї; дестабілізація ситуації у сусідніх з Альянсом державах на сході і півдні; використання Крайньої Півночі як зони недопущення/заборони доступу (A2/AD anti-access and area denial) [9, п.8].

Державні та недержавні суб'єкти, в яких є можливість застосування проти НАТО радіологічних, хімічних, бактеріологічних та ядерних матеріалів і зброї, ворожими серед яких названі Іран і Північна Корея, які «продовжують розвивати ядерні і ракетні програми»; «Сирія, Північна Корея і росія, а також недержавні суб'єкти, що застосували хімічну зброю»; Китайська Народна Республіка (КНР), яка «швидко нарощує свій ядерний арсенал і розробляє дедалі досконаліші системи доставки ядерної зброї, при цьому без підвищення прозорості або сумлінної участі в механізмах контролю над озброєннями або зменшення ризиків» [9, п. 18].

Стратегічна конкуренція характеризується й більш глибокими силами та змінними, які впливають на її загальну структуру. У проведеному Відділом досліджень Оборонного коледжу НАТО аналітичному дослідженні [20] зроблено висновки про трансформаційний вплив стратегічної конкуренції на ширше середовище безпеки Альянсу. Виділяють 3 основних тенденції: піднесення Китаю, технологічне прискорення та зміни клімату та два нещодавніх екзогенних «потрясіння» (shocks): пандемію Covid-19 і війну росії проти України, які матимуть значні наслідки для міжнародних справ і для НАТО. Вибір тенденцій ґрунтується на складових як то: 1) давно визначені

актуальність та важливість на рівні НАТО; 2) відносна незалежність від політичних рішень урядів, у тому числі членів Альянсу та конкурентів НАТО, що впливатиме на міжнародну систему, міжнародну безпеку та НАТО, незалежно від їх дій 3) відповідність найважливішим трансформаціям нашого часу щодо глобалізації. В свою чергу, пандемія COVID-19 виявила, що військова готовність й логістичне забезпечення можуть бути раптово вражені невійськовими загрозами; «війна Росії проти України посилює потреби Альянсу у стримуванні та обороні, особливо щодо таких потенціалів як інтегрована протиповітряна та протиракетна оборона» [20].

Крім того, в Альянсі зникли сумніви, що російська агресія не обмежується Україною, вона «спрямована проти їхніх відкритих суспільств, їхнього способу життя, самої ідеї вільної Європи» [13, с. 34]

Війна росії проти України розпочалась в гібридному її прояві задовго до 2014 р, коли був безпосередньо здійснений збройний напад. Певну роль "заспокоєння" й надання можливості "нічого не робити" для НАТО окрім "обурення діями росії та декларативної підтримки Україні зіграли Мінські домовленості. І хоча збройний напад 2014 р. не зрівняти з ескалацією війни у 2022 році, для України втрата незалежності й територіальної цілісності через військові дії росії та численні людські жертви й втрати були фактом з 2014 р. У 2022 р. потужна ескалація воєнних дій з боку росії в Стратегічній концепції нарешті названа на ім'я – «жорстоке і незаконне вторгнення росії, неодноразові порушення нею міжнародного гуманітарного права, жахаючі військові напади і звірства», а росія – «найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні» [9, п. 8].

Українська нескорена й неймовірна відсіч нарешті переконали міжнародну спільноту, що Україна буде стояти до перемоги, а з росією не можна мати партнерські відносини, сподіваючись, що вона поступово стане демократичною країною в західному варіанті й розділить цінності НАТО. Певна група країн-членів НАТО (Польща, країни Балтії, Румунія та, певною мірою, Норвегія) завжди бачили реальність у відносинах з росією, «в жодній з цих держав не просочилася політика НАТО на зближення з росією, яка була до 2014 року; вони ніколи не переставали розглядати росію як потенційну загрозу, і з огляду на російсько-українську війну 2014 року, а тепер і війну 2022 року, їхній аналіз лише підтвердився» [18, с. 3].

Всі намагання НАТО після холодної війни знешкодити загрозу, якою є і завжди була росія, шляхом "діалогу" та "особливого партнерства", залучаючи її до співпраці щодо взаємних проблем безпеки, забезпечивши офіційну основу для розвитку двосторонніх відносин через Основоположний акт НАТО – росія від 1997 р., надаючи їй унікальний формат партнерства в рамках Постійної спільної ради НАТО – росія [6] (на відміну від інших партнерів за формулою "n+1") були марні. Більше того, "реагування через обурення" після нападу на Грузію 2008 р., Україну 2014 р., підштовхували росію на вимоги від НАТО «повернути годинник назад до 1997 р.» [7], припинити розширення Альянсу тощо, й надавали росії ще більше впевненості у безкарності, а не "повертали" її до конструктивного співробітництва з Альянсом.

І навіть тепер, коли нарешті НАТО вже не змогла не визнати природу загрози, коли росія «намагається встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, агресії та анексії [9; п.8], а НАТО не може "применшувати вірогідність нападу, здатного порушити суверенітет і територіальну цілісність держав – членів Альянсу" Основоположний акт НАТО – росія не визнаний не дійсним. Все на що спроміглись члени Альянсу, це на заяву, що НАТО «не може розглядати її як партнера Альянсу», проте «готові і надалі тримати відкритими канали зв'язку... з метою контролю і зменшення ризиків, запобігання ескалації і підвищення прозорості...». Зміни можливі за умови «її відмова від агресивної поведінки і забезпечення цілковитого дотримання норм міжнародного права» [9, п. 9]

Проте, безпекове середовище все ще представляє ширші виклики, ніж лише росія. Тому акцент на агресії росії проти України збалансований іншими викликами та ризиками, з якими стикається НАТО, та оцінкою їхнього впливу на Альянс

Стратегічна концепція також визначає тероризм як «найбільшу пряму асиметричну загрозу» у всіх його формах і проявах. Питання тероризму розглядається двічі як загроза [9, п. 10] й щодо розбудови потенціалу у сфері боротьби з тероризмом і реагування на спільні виклики [9, п. 38] в розділі «Запобігання та врегулювання

криз». Тероризм є ключовою загрозою для Альянсу, але не настільки, щоб формувати реакцію та відповідь, яких вимагає російська агресія. Тим більше, що члени Альянсу розходяться в оцінках терористичної загрози, а також щодо заходів, яких НАТО має вживати у відповідь.

Одним із найпомітніших нововведень у Стратегічній концепції є визначення Китаю, як держави «цілі й силова політика [якої] кидають виклик інтересам, безпеці і цінностям [НАТО]» [9, п.13]. Те, що в Концепції прямо не вживається слово «загроза» в обговоренні викликів з боку Китаю не применшує значення, оскільки ризики та виклики з точки зору безпекової термінології є стають загрозою за умови переходу межі від потенційності до реальності. Тож, Китай визначається як стратегічний конкурент, що «застосовує широкий спектр політичних, економічних і військових засобів з метою збільшення своєї глобальної присутності і поширення зони впливу, при цьому не розголошуючи свої стратегії, наміри і плани нарощування військової сили» [9, п. 13].

Об'єднання стратегічних конкурентів Китаю та Росії через поглиблення стратегічного партнерства на основі однієї зловмисної мети – «ослабити заснований на правилах міжнародний порядок», що суперечить цінностям та інтересам НАТО [9; п.14] створило загрозу, яку тепер, принаймні риторично, визнає НАТО спільною для всіх країн-членів, є показовим елементом стратегії стримування та свідчить про зміну політики Альянсу. Однак це не означає зміну географічного фокусу НАТО й не може поширюватись на Індо-Тихоокеанський регіон, що суперечило б Вашингтонському Договору. В Стратегічній концепції також не вказується прямо, як НАТО може або повинна відповісти на цей зростаючий виклик. У ньому згадується підвищення «спільної обізнаності», підвищення «стійкості та готовності» та захист від «силової тактики КНР і намагань посягти розбрат усередині Альянсу» [9, п. 14], але нічого не пропонується щодо контрзаходів, артикуляції військових та інших інструментів, тому що це є скоріше сферою Воєнної стратегії.

В той же час в Стратегічній концепції припускається можливість діалогу та проголошується «відкритість конструктивним контактам з КНР... для досягнення взаємної прозорості». Концепція обмежує ці можливості необхідністю «відстоювати спільні цінності й заснований на правилах міжнародний порядок» [9; п.14]. Включення до цього переліку свободи судноплавства може означати, що країни-члени також розглядають роль Альянсу за межами євроатлантичного регіону, оскільки свобода судноплавства пов'язана з Китаєм знаходиться під загрозою в інших регіонах, окрім Середземного моря та Північної Атлантики.

У своєму дослідженні віце-президент Федеральної академії безпекової політики Німеччини П. Келлер висуває думку, що союзники рішуче не визначилися, що робити з Китаєм; не погоджуються щодо значення його підйому; щодо правильного балансу між співпрацею, конкуренцією та стримуванням; а також про те, чи є НАТО правильною організацією для цієї дискусії – включно з тим, чи опікується вона в першу чергу військовою безпекою на європейському континенті чи має відігравати свою роль у глобальній стратегічній конкуренції й, що незважаючи на певний прогрес, більшість європейців ще мають пройти шлях до визнання ідеологічної та політичної загрози, яку представляє Китай [13, с. 38].

Визначення ризиків, викликів та загроз для окреслення сучасного та на певний період часу майбутнього стратегічного середовища безпеки формує способи щодо реагування НАТО та їх подолання, сформовані у трьох основних завданнях.

Не дивлячись на те, що у п.4 стверджується, що «НАТО *продовжуватиме* виконувати три основоположних завдання», у порівнянні зі Стратегічною концепцією 2010 р. вони зазнали змін.

Пріоритетним завданням визначено «стримування та оборону» (Deterrence and Defence) на відміну від «колективної оборони» у Стратегічній концепції 2010 р. [2, п. 4]. Друге завдання кризовий менеджмент (Crisis Management) доповнено й тепер формулюється як запобігання на управління кризами (Crisis Prevention and Management), чим акцентовано увагу на необхідності не тільки управління кризами, але й превентивні заходи щодо попередження їх виникнення. І тільки «кооперативна безпека» (Cooperative Security) або як її ще називають в україномовних текстах «безпека через партнерство» зберегла свою назву, проте суттєво змінивши зміст. Колективна оборона – основний принцип НАТО залишається непохитним й гарантується на основі «підходу на 360 градусів», але тепер основні завдання йому підпорядковані «є взаємодоповнюючими і

слугують забезпеченню колективної оборони і безпеки усіх союзників по НАТО» [9; п. 4]

Акцент на стримуванні та обороні відображає трансформацію бачення НАТО, спричинену війною росії проти України й певне повернення до позиції стримування відповідно своєму початковому мандату. Це звісно не означає «повернення» до стримування часів холодної війни, хоча формулювання нової Стратегічної концепції окреслюють коло завдань, яке вже мало місце в документі М.С. 3/5 «Стратегічна концепція оборони зони Північноатлантичного Договору» 1952 року [22]: зміни в міжнародному положенні в зв'язку з Корейською війною, які спричинили зміни в існуючих концепціях військової стратегії; розширення зони відповідальності НАТО в зв'язку зі вступом Греції і Туреччини й ремілітаризацією Західної Німеччини; зміни в "політичній розстановці сил", оскільки вже не викликало сумніву, що в коаліцію з СРСР увійде Китай; основні зусилля в "попереджувачому періоді" повинні були бути направлені на розвідувальні операції і отримання розвіданих про передбачуваний напад на країни НАТО в зв'язку з тим, що на мобілізацію і розгортання сил прикриття знадобиться багато часу; забезпечити сили, які завдають головного удару в рамках початкового наступу, і які матимуть "найбільшу зупиняючу потужність" згідно з концепцією передових рубежів (forward strategy) [25; 121-123].

Якщо замінити Корейську війну на війну росії проти України, Грецію та Туреччину на Фінляндію та Швецію, розвідувальні операції на стратегічну обізнаність, концепцію передових рубежів на Посилену передову присутність можна зробити висновок про схожість принаймні таких позицій стримування як необхідність пом'якшити військову перенапруженість США за допомогою збільшення європейських можливостей, наявність російського агресора в Європі та китайського регіонально-стратегічного конкурента, потребу у наявності передових сил підвищеної бойової готовності.

Відповідно до визначення НАТО «Стимування - переконання потенційного агресора в тому, що наслідки примусу чи збройного конфлікту переважають потенційні вигоди. Це вимагає підтримки надійного військового потенціалу та стратегії з чіткою політичною волею діяти» [12; 42]. Тож, пункти Концепції щодо стримування та оборони (пп. 20-34) в основному відповідають цьому визначенню.

Поняття «передова оборона» прямо не включено до Концепції, але Альянс зобов'язується «забезпечити стримування і передову оборону із застосуванням потужних, стаціонарних і боездатних збройних сил в усіх галузях військових операцій» [9; п. 21]. Спираючись на попередньо узгоджені формулювання, у тексті повторюється, що «фундаментальною метою ядерного потенціалу НАТО є збереження миру, запобігання примусу та стримування агресії» [9; п. 28]. Також знову підтверджується центральна роль Сполучених Штатів у ядерній політиці НАТО, в той же час присутні традиційні згадки про британські та французькі компоненти [9; п. 29]. Включено поняття інтеграції та злагодженості «спроможностей і заходів в усіх галузях і з усього спектра конфліктів, водночас стверджуючи відокремлену і унікальну роль ядерного стримування [9; п. 30]. Концепція також наголошує, що Альянс запроваджуватиме «усі складові процесу зменшення стратегічного ризику, включно із заходами зі зміцнення довіри і передбачуваності шляхом ведення діалогу, підвищення розуміння, а також створення ефективних механізмів запобігання і врегулювання криз [9; п. 30] таким чином поєднуючи три основні завдання однією спільною метою.

Розділ, присвячений Запобіганню на управлінню кризами (пп. 35-39) доносить чітке повідомлення про додаткову цінність НАТО в цих сферах. Проте, зміна акценту з «криз та конфліктів за межами кордонів НАТО, які можуть створити пряму загрозу безпеці території і населенню Альянсу» [2; п. 20] на «поділяють зацікавленість у тому, щоб сприяти стабільності і разом розв'язувати конфлікти за допомогою НАТО» [9; п.35] свідчить про переорієнтування з дієвого підходу до кризового менеджменту до «передбачення і запобігання». Про втрату актуальності красномовно говорить і відсутність терміну «проєктування стабільності» (projecting stability), що мав визначальне значення в роки, коли операції та місії формували основну діяльність Альянсу. Очевидно, що досягнення балансу між стримуванням та обороною й активним кризовим менеджментом стає проблемою для Альянсу, як і змістовна інтерпретація підходу «360 градусів».

Кооперативна безпека або безпека через партнерство та співпрацю, на яку покладалась великі надії після закінчення холодної війни на нашу думку не виправдала себе в тому сенсі, який їй надавався НАТО. Партнерство і союзники вкрай важливі, війна

Росії з Україною підтверджує це вкрай гостро, оскільки без підтримки союзників та партнерів ми не виживимо як незалежна держава, й не втримаємось як спільна нація на своїй території. Незважаючи на те що НАТО завжди декларували у всіх своїх заявах, що обирає союзників та партнерів виключно за принципом втілення «демократії, свободи особистості і верховенства права», визнавати партнерство з росією навіть в Стратегічній концепції 2010 р. через два роки після її нападу на Грузію в 2008 р. й сподіватись, що повернуть її на демократичний розвиток було безглуздо. Констатуючи докорінне порушення норм міжнародного права, включаючи Статут ООН, відмову від принципів, закріплених в Основоположному акті НАТО – росія, в Стратегічній концепції 2022 члени Альянсу утрималися від заяв про будь-який вихід або офіційне припинення Основоположного акту, який, таким чином, залишився в підвішеному стані, а текст значною мірою не містить жодного довгострокового бачення відносин НАТО-Росія.

У цьому розділі (пп. 40-46) присутні всі знайомі обіцянки, включно з підтвердженням (п. 41) декларації Бухарестського саміту 2008 року, що Грузія та Україна стануть членами Альянсу, хоча Грузія наразі перебуває під російським впливом й не може вважатись демократичною з точки зору державного управління. До того ж в Концепції бракує конкретних ідей щодо того, як розвивати та використовувати існуючі партнерства, не кажучи вже про те, як будувати нові. Не акцентується увага на конкретних партнерах, а тільки дається розмите формулювання про «партнерів, які поділяють цінності Альянсу і зацікавленість у забезпеченні заснованого на правилах міжнародного порядку (п. 44). Згадування про Індो-Тихоокеанський регіон (п. 45) не містить конкретних країн-партнерів, хоча б з країн, що складають «глобальне партнерство» (NATO Global Partnership), не називає однодумців у регіоні та не вказує на будь-яку стратегічне бачення або політику НАТО щодо них. Це не виправляється помітною обіцянкою НАТО тісніше співпрацювати з ЄС.

Критики Стратегічної концепції вказують як на слабкі сторони на стислість тексту, відсутність конкретних дієвих інструментів, хоча це прерогатива Військової стратегії, яка є секретним документом. Стратегічна концепція є документом, який має публічно взяти на себе зобов'язання й гарантувати протягом певного часу забезпечення досягнення цих цілей. Результат залежатиме від того, чи зможуть європейські члени НАТО створити більший військовий потенціал, ніж вони мали після закінчення холодної війни чи розуміють природу загроз, визначених у Концепції й чи зможуть знайти політичну волю для здійснення необхідних зусиль.

Попри різноманітність фахових оцінок щодо Стратегічної концепції, деякі сентенції є спільними. Концепція ясно визначає проти чого НАТО бореться, «бачення того, за що вона бореться потребує формування як має виглядати євроатлантична архітектура безпеки та оборони після війни Росії в Україні» [16; 2], добре пояснює позицію НАТО у 2022 році, однак якою має бути у 2030 році залишається невизначено [13; 35]. Нестабільність демократії всередині Альянсу, яка останнім часом має місце в країнах-членах з боку внутрішніх політичних сил, яким допомагають і підбурюють авторитарні держави, зокрема росія, які стверджують те, що називають «неліберальною демократією» залишається структурною вразливістю не вказана належним чином. Концепція також потребує «прояснення амбіцій своїх середньо- та довгострокових цілей, пов'язаних з модернізацією та адаптацією НАТО: використання переваг поточної технологічної революції [16; 3] тощо.

Висновки. Стратегічна концепція 2022 виконує свою основну мету - забезпечує політичне керівництво високого рівня, реалізація дещо виходить за межі її компетенції. Крім того, мінливе та важко передбачуване середовище безпеки настільки вразливе для швидких змін, що може перешкодити спроможності реалізувати бажану позицію сил, підтримувати високий рівень готовності, вплинути на оцінку загрози всередині Альянсу та розділити фокус союзників. Успіх в її реалізації та досягненні цілей залежатиме від згуртованості Альянсу, підтримки союзників. значною мірою від подій, але особливо від здатності членів Альянсу передбачати події та готуватися до них, а не просто реагувати.

Список використаних джерел

1. Action Plan for the Implementation of the NATO/EAPC Policy on Women, Peace and Security 2021-2025. NATO official. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187485.htm?selectedLocale=en.
2. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government.

- NATO official. Lisbon. Nov. 2010. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm
3. Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.
  4. Cyber defence. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm.
  5. Deterrence and defence. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm.
  6. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm?selectedLocale=en.
  7. Kirby P. Why has Russia invaded Ukraine and what does Putin want?. *BBC News*. 9 May 2022. URL : <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>.
  8. London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. London, 3-4 December 2019. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm.
  9. NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. URL : [/https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf).
  10. NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power. Allied Command Transformation. URL : <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1>.
  11. NATO Climate Change and Security Action Plan. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm.
  12. NATO Glossary of Term and Definitions. Allied Joint Publication (AAP-6(2021)). – December 15, 2021. Ministry of Defence of the republic of Bulgaria. URL : <https://standard.di.mod.bg/pls/mstd/f?p=600:1:1821327870363524>.
  13. NATO's New Strategic Concept //NDC Research Paper. # 25. September 2022. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=778>.
  14. NATO's Overarching Space Policy. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_190862.htm?selectedLocale=en.
  15. Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. Madrid, 29 June 2022. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
  16. Scowcroft Strategy Scorecard: NATO's Strategic Concept Clear on the Threats, but will Require Sustained Commitment from Alliance. Atlantic Council. URL : <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/scorecard/scowcroft-strategy-scorecard-natos-strategic-concept/>.
  17. Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm.
  18. Strategic Shifts and NATO's new Strategic Concept //NDC Research Paper. # 24. June 2022. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=771>.
  19. Strengthened Resilience Commitment. NATO official. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm.
  20. Tardy T. NATO Allies' geopolitical diversity and the cohesion of the Alliance. *NDC Policy Brief*. # 21. December 2022. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=788>.
  21. The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council. NATO official. Rome. 1991. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.
  22. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. Washington D. C. 1999. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm
  23. The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). December 3, 1952 //NATO Strategy Documents 1949-1969. URL : <https://www.nato.int/archives/strategy.htm>.
  24. Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. Wales. September, 2014. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en.
  25. Брежнєва Т.В. Трансформація стратегії НАТО (1949-1954): сучасне бачення : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Дніпроп. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2002. 221 с.

References

1. Action Plan for the Implementation of the NATO/EAPC Policy on Women, Peace and Security 2021-2025. (2021). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187485.htm?selectedLocale=en.
2. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation. (2010). *nato.int*. URL : http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.
3. Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (2021). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.

4. Cyber defence (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm.
5. Deterrence and defence (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm.
6. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm?selectedLocale=en.
7. Kirby P. (2022, May 9) Why has Russia invaded Ukraine and what does Putin want? *BBC News*. *bbc.com*. URL : <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>.
8. London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London (2019). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm.
9. NATO 2022 Strategic Concept. (2022) *nato.int*. URL : https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.
10. NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power (2022) *act.nato.int*. URL : <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1>.
11. NATO Climate Change and Security Action Plan (2021). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm.
12. NATO Glossary of Term and Definitions. Allied Joint Publication (AAP-6(2021). (2021, Dec. 15). *standard.di.mod.bg*. URL : <https://standard.di.mod.bg/pls/mstd/f?p=600:1:1821327870363524>.
13. NATO's New Strategic Concept (2022). *NATO Defense College Research Paper*, 25. *ndc.nato.int*. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=778>.
14. NATO's Overarching Space Policy (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_190862.htm?selectedLocale=en.
15. Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid. (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
16. Scowcroft Strategy Scorecard: NATO's Strategic Concept Clear on the Threats, but will Require Sustained Commitment from Alliance. (2022). *atlanticcouncil.org* Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/scorecard/scowcroft-strategy-scorecard-natos-strategic-concept/>.
17. Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine. (2022). *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm.
18. Strategic Shifts and NATO's new Strategic Concept (2022). *NATO Defense College Research Paper*, 24. *ndc.nato.int*. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=771>.
19. Strengthened Resilience Commitment. (2021) *nato.int*. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm.
20. Tardy T. (2022) NATO Allies' geopolitical diversity and the cohesion of the Alliance *NATO Defense College Policy Brief*, 21. *ndc.nato.int*. URL : <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=788>.
21. The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council (1991). *nato.int*. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.
22. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999). *nato.int*. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.
23. The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). (1952). *NATO Strategy Documents 1949-1969*. *nato.int*. URL : <https://www.nato.int/archives/strategy.htm>.
24. Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (2014). URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en.
25. Brezhniewa, T. (2002). Transformatsiia stratehii NATO (1949-1954): suchasne bachennia : dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.02 / Dnipropetrovskyy nats. un-t im. Olesya Honchara. Dnipropetrovsk, 221 p. [in Ukr.]

Надійшла до редакції 09.12.2022

ABSTRACT

Tetyana Kulyk, Denys Proshyn. NATO 2022 Strategic Concept: Priorities, capabilities and reality in the context of the strategic competition. The article examines NATO Strategic Concept 2022 in the context of NATO's current understanding of challenges, risks, and threats caused by radical changes in the strategic environment, their consequences and measures to ensure the security of the Alliance. Considered are traditions of working out, selecting the purpose, content, and the structure of strategic concepts in general and the new Strategic Concept in particular. Carried out was a comparative analysis of the certain aspects of NATO's strategic concepts in the historical context while taking into account changes in the security environment and the global balance of power.

Analyzed was the transformational impact of the strategic competition on the Alliance's broader security environment. Characterized are the goals, actions and capabilities of strategic competitors, as well as additional forces and variables, trends and exogenous shocks that affect its overall structure. The

article underscores additional threats from the strategic competitors such as Russia and China due to their deepening strategic partnership based on the common goal of weakening the rules-based international order, which is contrary to NATO's values and interests. Highlighted are NATO's ways of responding, shaped by the Alliance's three core tasks aimed at ensuring collective defense based on a «360-degree approach». Presented is the analysis of the tasks based on their order of priority, main issues, transformational reorientation, veiled or lacking points.

On the basis of the works of the prominent specialists and the research of NATO's strategy, the process of transformation of NATO's concepts over a significant historical period has been traced. Conclusions were made regarding problematic issues, the Alliance's effectiveness and its ability to achieve the goals defined in the Strategic Concept as high-level political guidance and their dependence on the ability of the Alliance members to anticipate events and prepare for them, rather than simply react.

Keywords: *NATO Strategic Concept, strategic security environment, strategic competition, Deterrence and Defense, crisis management, Cooperative Security.*

УДК: 343.3

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-52-58

Едуард РИЖКОВ©

кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ

Розглянуто правові та організаційні аспекти документування колабораціонізму в Україні. Наголошується, що правова регламентація колабораціонізму в Україні пов'язана із зростанням зовнішніх загроз з боку росії з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. У процесі дослідження аргументується твердження, що відсутність із 2014 року політичної волі та зволікання законодавчого органу зі своєчасним запровадженням цього інституту у Кримінальному кодексі України призвели до виключення можливості притягнення до кримінальної відповідальності значного кола осіб, чії дії підпадають під склад цього злочину, у зв'язку з реалізацією принципу – закон немає зворотної сили в часі (ст. 58 Конституції України).

Ключові слова *колаборант, колабораціонізм, державна зрада, документування колабораційної діяльності, представники громадськості, чат-бот, база даних.*

Постановка проблеми. Військова агресія з боку росії по відношенню до України має місце з 2014 року. За цей восьмирічний період представники п'ятої колони країни-агресора проявили себе в повній мірі на всіх щаблях суспільної ієрархії – від пересічних громадян до представників судових та правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та законодавчого органу держави.

Проте нормативне закріплення колабораціонізму в країні відбулось лише у березні 2022 року, тобто тільки через п'ять років після подачі перших законопроектів із цього питання до Верховної Ради. Фактично це декриміналізувало діяльність потенційних колаборантів, які мали місце протягом попередніх восьми років.

До того ж аналіз діяльності правоохоронних органів свідчить про повільні темпи протидії цим злочинам протягом 2022 року з урахуванням кількості населення країни та обсягів її тимчасово окупованих територій [1].

До того ж, на рівні Генерального штабу та Головного управління розвідки маємо підтвердження інформації щодо продовження намагань ворога крім активних бойових дій проводити розвідувально-підривною діяльністю на території України. Значна кількість симпатиків «руського миру» як на вже звільнених так і тимчасово окупованих територіях держави потребують свого виявлення, документування скоєних ними фактів колабораційної діяльності та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

© Е. Рижков, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6661-4617>

revord@ukr.net